

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

2011

ΑΘΗΝΑΙ 2014

12. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΟ ΒΑΘΥ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ

(Πίν. 73-79)

Στὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο Βαθέος Ἀστυπάλαιας (πίν. 73α-β) διακρίνονται λείψανα ἐγκατάστασης τῆς Πρώιμης Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, πιθανὸν ὀχυρωμένης ἀκρόπολης, πάνω στὰ ὁποῖα ἐδράστηκαν ἰσχυροὶ ἀναλημματικοὶ τοῖχοι, διαμορφώθηκε ἐπίπεδο πλάτωμα καὶ οἰκοδομήθηκε ὀρθογώνιος πύργος ἐλληνιστικῶν χρόνων, μὲ συγκρότημα βοηθητικῶν χώρων στὰ νότια. Ἀσβεστοκάμινο τῶν νεότερων χρόνων, σωζόμενο σὲ ἀρκετὸ ὕψος, καταλαμβάνει τὸ κεντρικὸ σημεῖο τοῦ πύργου. Τῇ θέσῃ εἶχε ἐντοπίσει ἀπὸ τῇ δεκαετία τοῦ 1970 ὁ καθ. Χρ. Ντούμας, ὁ ὁποῖος τὸ 2008 διεξήγαγε ἐπιφανειακοὺς καθαρισμοὺς ἀπὸ τῇ βλάστηση στὰ μνημεῖα (βλ. ᾿Εργον 2008) καὶ περισυνέλεξε ἐνδεικτικὴ κεραμικὴ καὶ ἐργαλεῖα.

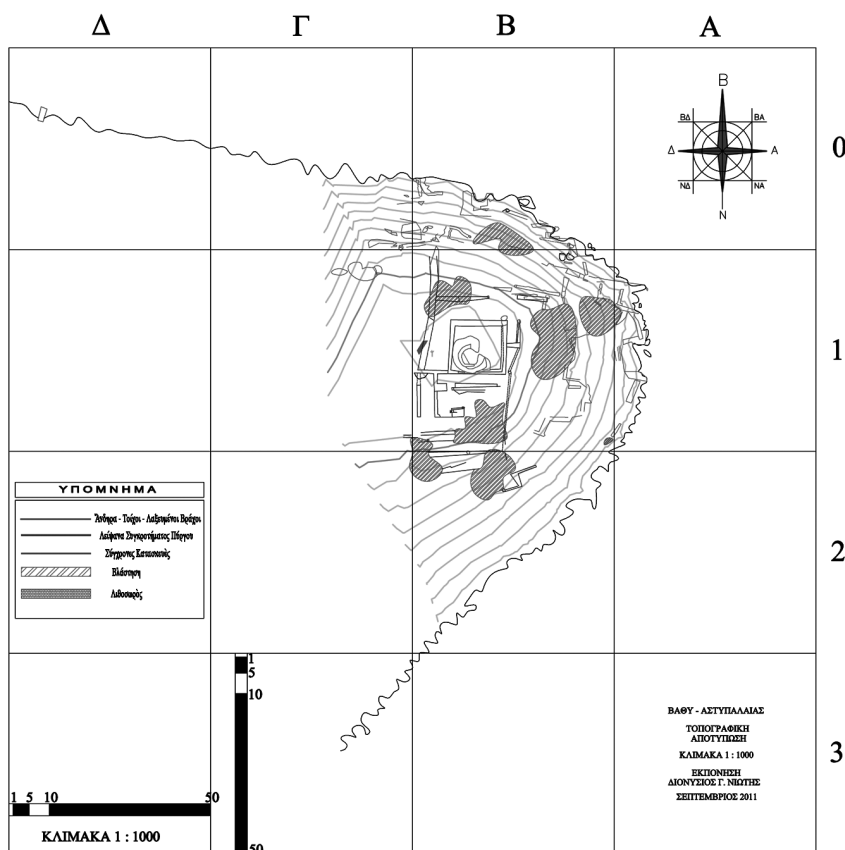
Ἡ θέση τῶν ἀρχαίων λειψάνων ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς ντόπιους Ἑλληνικό. Καταλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸ ἀκρωτήριο μικρῆς χερσονήσου (μέγ. μήκους 1400 μ., μέγ. πλάτους 400 μ. καὶ μέγ. ὕψους 77 μ.), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ βόρειο μέτωπο τοῦ θαλάσσιου στενοῦ (Μπούκα), ποὺ κλείνει τὸν κόλπο Βαθὺ καὶ ἐξασφαλίζει νηνεμία ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς βόρειους ἀνέμους τοῦ πελάγους. Τὸ Ἑλληνικὸ βρίσκεται συνεπῶς, στὸ ἐσώτερο σημεῖο τοῦ φυσικοῦ στομίου τοῦ κόλπου, ἐξασφαλίζοντας πλήρη ἔλεγχο ὁποιουδήποτε πλεούμενου ἐπιζητεῖ ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιο, ἐνῶ παραπλέει τῇ βόρειᾳ Ἀστυπάλαια.

Ἡ χερσόνησος Βαθὺ εἶναι ὀρεινὴ, μὲ ἀπότομες κλίσεις πρὸς τὴ θάλασσα καὶ φιλοξενεῖ πλούσια βλάστηση ἀπὸ φίδες (μικροὺς κέδρους) καὶ σκίνα. Γεωλογικὰ καλύπτεται ὁλόκληρῃ ἀπὸ καλῆς ποιότητος γκρίζο δολομιτικὸ ἀσβεστόλιθο, ὕλικὸ ποὺ ἀπὸ τὴν 3η χιλιετία π.Χ. χρησιμοποιήθηκε ἐντατικὰ γιὰ τὴν κατασκευὴ ἀναλημμάτων καὶ τῇ διαμόρφωση ἀνδέρων, κτηρίων καί, πιθανόν, λαξευτῶν κατασκευῶν ἐλλιμενισμού, ἀλλὰ καὶ στὰ νεότερα χρόνια γιὰ τὴν παρασκευὴ ἀσβέστη.

Κατὰ τὸ 2011¹ στὸ Βαθὺ πραγματοποιήθηκαν ἐργασίες προετοιμασίας τῆς ἐπιφανειακῆς ἔρευνας, μὲ τὴν ἀναγνωριστικὴ περιόδευση σὲ ὁλόκληρὴ τὴ χερσόνησο, τὸν ὁρισμὸ σταθερῶν τριγωνομετρικῶν σημείων καὶ τὴν τοπογραφικὴ ἀποτύπωση τῶν περισσότερων ὁρατῶν λειψάνων στὸ ἀκρωτήριο Ἑλληνικό (εἰκ. 1, πίν. 73α-β). Ὁρίστηκε, ἐπίσης, ὁ κἀνναβος τετραγώνων 50×50 μ. ποὺ θὰ χρησιμοποιηθεῖ στὴ συστηματικὴ ἐπιφανειακὴ ἔρευνα, ἀριθμήθηκαν, καταγράφηκαν καὶ φωτογραφήθηκαν τὰ σημαντικότερα ὁρατὰ οἰκοδομικὰ λείψανα [ἀναλημματικοὶ τοῖχοι: (πίν. 74α), συγκρότημα πύργου: (πίν. 74β)] καὶ ἄλλες ἀνθρωπογενεῖς δημιουργίες, ὅπως ἐπικλινεῖς διαμορφώσεις στὶς ἀκτές, στὴ μορφὴ ἀπολαξευμένων ἀναβαθρῶν (πίν. 75α), διαμόρφωση ἀνδῆρων (πίν. 75β), σημεῖα λατόμευσης τοῦ ἀσβεστόλιθου καὶ λαξεύματα πάσης φύσεως, βραχογραφίες σπειρῶν καὶ ἄλλων θεμάτων (πίν. 76α) κλπ. Ἐπισημάνθηκαν τὰ σημεῖα τοῦ ἀκρωτηρίου μὲ τὴ μεγαλύτερη πυκνότητα ἐπιφανειακῆς κεραμικῆς καὶ διαπιστώθηκε ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀποκλειστικὰ Πρωτοχαλκῆς περιόδου καὶ ὕστερων ἐλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων (πίν. 76β). Ἡ Πρωτοχαλκὴ κεραμικὴ συγκεντρώνεται κυρίως στὶς ἀναβάθρες τοῦ βόρειου καὶ ἀνατολικοῦ τομέα, οἱ ὁποῖες ὁδηγοῦν ἀπὸ τὶς ἐπικλινεῖς διαμορφώσεις τῶν ἀκτῶν στὰ ψηλότερα πρηνὴ τοῦ ἀκρωτηρίου. Ἐδῶ ἐντοπίστηκαν ἐπίσης – πάντοτε ἐπιφανειακὰ – πολλὰ λίθινα ἐργαλεῖα (πίν. 77α) καὶ ἓνα ὀρθογώνιο λεπτότατο τέχνηργο-ἐργαλεῖο ἀπὸ ἡμιδιαφανὴ ξανθὸ πυριτόλιθο (πίν. 77β, 78α-β), ἐπεξεργασμένο μὲ πίεση σὲ ὅλες τὶς ἐπιφάνειες.

Παράλληλα μὲ τὶς ἐργασίες στὸ ἀκρωτήριο Ἑλληνικό, ἔγινε πλήρης περιόδευση στὴν κηρυγμένη Ζώνη Α τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Χώρου Βαθέος καὶ

1. Οἱ ἐργασίες πεδίου στὸ Βαθὺ πραγματοποιήθηκαν τὸ διάστημα 4-13 Σεπτεμβρίου 2011, μὲ ἐπιχορήγηση τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων. Τὶς ἐργασίες τοπογράφησης ἀνέλαβε ὁ τοπογράφος-μηχανικὸς Δ. Νιώτης μὲ βοηθὸ τὴ φοιτήτρια Σχολῆς Τοπογράφων Μηχανικῶν τοῦ ΕΜΠ Ἀθ. Γερούκη. Στὶς ἐργασίες τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιφανειακῆς ἔρευνας συνεργάστηκε ὁ πτυχιούχος Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων Χρ. Δουλιγέρογλου καὶ ὁ ζωγράφος-σχεδιαστὴς τῆς ΑΣΚΤ Ν. Σεπετζόγλου. Γιὰ τὴ συνδρομὴ στὸ πρόγραμμα τῆς Ἀστυπάλαιας εὐχαριστίες ὀφείλονται πρὸς τοὺς ἰδιοκτῆτες τῆς ἔκτασης Δημήτρη καὶ Ἰωάννη Σταυλᾶ καὶ τοὺς λιγιστοὺς κατοίκους τοῦ Βαθιοῦ καὶ πρὸς τὸν Δήμαρχο Ἀστυπάλαιας κ. Π. Κονταράτο.

Εἰκ. 1. Τοπογραφικὸ σχέδιο μετὰ τὰ ὁρατὰ λείψανα τῆς θέσης (τοπογράφος: Δ. Νιώτης).

στήν ὁμορὴ περιοχή, μετὰ τὴ βοήθεια τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν βοσκοτόπων καὶ τῶν χωραφῶν τῆς περιοχῆς, ποὺ βοηθοῦν οὐσιαστικά τὴν ἔρευνα. Ἐτσι, στὸ ἐπίπεδο πλάτωμα τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος ἐντοπίστηκαν σὲ ὀρισμένα σημεῖα μικρὲς λεπίδες ὀψιανοῦ, ἐνῶ μεγαλύτερες καὶ περισσότερες λεπίδες (πίν. 78γ) βρέθηκαν στὴν πλαγιά Δέμα (πίν. 79α) τῆς βόρειας ἀκτῆς, ποὺ σχηματίζει

ἡ δυτικὴ παραλία Γιαλούδι τῆς χερσονήσου. Συγκέντρωση ὕστερων ἐλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων ἐντοπίστηκε ἐπίσης στὰ πρηνή γύρω ἀπὸ τὸν βυζαντινὸ ναὸ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη (7ος-10ος αἰ.), μετὰξὺ τῆς θέσης αὐτῆς καὶ τῆς χερσονήσου Βαθὺ (πίν. 79β).

ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ

α. Βαθύ. Γενική άποψη του αρχαιολογικοῦ χώρου μετά τις ἐργασίες καθαρισμοῦ τοῦ 2008 ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Χρῆστο Ντούμα. β. Βαθύ. Γενική άποψη τοῦ ἀκρωτηρίου Ἑλληνικὸ ἀπὸ τὰ βορειοανατολικά.

α. Αναλημματικοί τοίχοι κατεύθυνσης Α-Δ στα χαμηλότερα πρανή της θέσης. β. Το συγκρότημα του έλληνιστικού πύργου με το άσβεστοκάμινο νεώτερων χρόνων στο έσωτερικό του.

α. Κεκλιμένες διαμορφώσεις του βράχου της ακτογραμμής και ανάλημματικοί τοίχοι διαμορφώνουν Π-σχημες ἐγκαταστάσεις, σήμερα μισοβυθισμένες. β. Ἄνδρα που διαμορφώνουν τὸ πλάτωμα τοῦ ἐλληνιστικοῦ πύργου καὶ ἀπολαξευμένοι βράχοι στὰ πρανή. Λήψη ἀπὸ βόρεια.

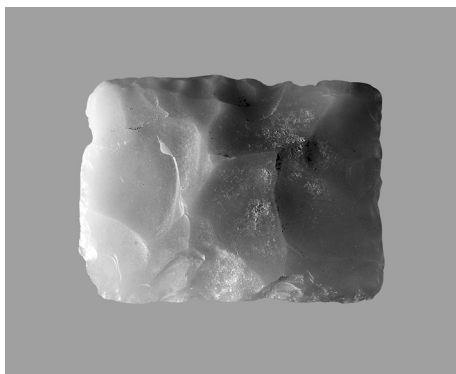
α. Όγκολιθικός αναλημματικός τοίχος διαμορφωμένος σὲ ἀναβάθρα-ἀνηφορικό δρόμο. Ὁ τοίχος ἐδράζεται στὸν φυσικὸ βράχο τῆς ἀκτῆς, ὅπου διακρίνεται ἐπικρουστή σπείρα καὶ τριγωνικὸ γραμμικὸ θέμα. Σὲ διπλανὸ σημεῖο ὑπάρχει ἐπικρουστό αἰγοειδές. β. Βάση ἀρωματοδοχείου ρωμαϊκῶν χρόνων κατὰ χώραν.

α. Συγκέντρωση λίθινων εργαλείων και Πρωτοχαλκής κεραμικής σὲ ἀναβάθρα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς. β. Ἐργαλεῖο ἀπὸ πυριτόλιθο κατὰ χώραν, στὴν ἔντονα ἐπικλινῇ ἀναβάθρα τῆς βόρειας ἀκτῆς.

α

β

γ

α-β. Ὁρθογώνιο πυριτολιθικὸ ἐργαλεῖο, ἐπεξεργασμένο μὲ πίεση σὲ ὅλες τὶς ἐπιφάνει-
ες (φωτ.: Παν. Τσιγκούλης, IB' Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων Ἰωαννίνων). γ. Λεπίδα
ὀψιανοῦ κατὰ χώραν, στὴ θέση Δέμα τῆς παραλίας Γιαλούδι.

α. Ἡ θέση Δέμα. Σὲ πρῶτο ἐπίπεδο, τὸ σημεῖο εὕρεσης τῆς λεπίδας, δεξιὰ ἡ ἀκτὴ
Γιαλούδι, στὸ βάθος ὁ ἰσθμὸς καὶ ὁ κόλπος τοῦ Βαθέος. β. Βαθύ. Ὁ βυζαντινὸς ναὸς
τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη, στὶς πλαγιὲς τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει συγγέντρωση κεραμικῆς
ὑστερων ἐλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων.